

III. OSNOVNA ŠOLA CELJE

CELJE MED IN PO DRUGI SVETOVNI VOJNI

Avtorji:

Mišo Jonak, 9.c

Jan Barič, 9.c

Jernej Turnšek, 9.c

Mentor:

Uroš Zorenč

Mestna občina Celje, Mladi za Celje

Celje, 2008

1 KAZALO

Uvod.....	3
Vodilni mesta Celje v času od 1935 do 1958	4-5
Celje med drugo svetovno vojno.....	6-11
Mobilizacija.....	12
Bombardiranje Celja.....	15-18
Stari pisker.....	19-23
.	
Materialna škoda.....	24
Žrtve po vojni.....	25
Zaključek.....	26
Literatura.....	27

2 UVOD

Za raziskovalno nalogo smo se odločili, ker smo želeli izvedeti nekaj več o našem rojstnem kraju ter da bi drugim še malce predstavili naše raziskave. Mislimo, da bi vsak moral poznati zgodovino svojega rojstnega kraja. Po tehtnem razmisleku smo se odločili, da bomo naredili raziskovalno nalogo o Celju med in po drugi svetovni vojni. Dobili smo se v celjski Študijski knjižnici, kjer smo poiskali gradivo za našo nalogo. Zelo nas je zanimalo kakšno je bilo Celje med okupacijo. Raziskovali smo večinoma s pomočjo knjižne literature. Ko smo se določili, teme, smo nabrali dosti literature za odgovore na naša vprašanja. Tako se je začelo v naše poglobljanje v to temo.

3 VODILNI MESTA CELJE V ČASU OD 1935 DO 1958:

- **ALOJZ MIHELČIČ**

(3. 3. 1880 – 11. 2. 1975)

Župan občine Celje – okolica od 1927 do 1931

in občine Veliko Celje od 1935 do 1939

Rojen je bil v Hariji pri Ilirski Bistrici.

Umrli pa je poln doživetij in uspehov kot v glasbi kot v politiki v Ljubljani kamor se je preselil iz Celja.

- **ALOJZIJ VORŠIČ**

(16. 6. 1888 – 25. 8. 1973)

Župan občine Veliko Celje od 1939 do 1941

Rodil se je kmečki družini, ki je živela Bratonečicah v Prlekiji. Šolal se je pri Sv. Tomažu, kot srednješolec pa je obiskoval Maribor. Čez nekaj časa je prišel v Celje, ko je opravil še zadnje izpite je postal župan. 1945 se je umaknil v Avstrijo zaradi grožnje o smrti in se tam zaradi obvladanja tujih jezikov uspešno in dobro zaposlil. Upokojil se je pri 82 letih kar je 3 leta pred smrtjo.

- **ROBERT HIMMER**

(25. 3. 1890 – 1945)

Župan občine Celje od 1941 do 1945

Himmer je bil rojen v Beljaku v Avstriji. Ko je štel eno leto so se preselili v Celje kjer je začel s šolanjem. Počasi se je začel dvigati v kulturni ravni ni leta 1941 postal župan občine Celje. Veliko je potoval. 23. 6. 1945 je v Ljubljani potekala pravna sodba obravnavana proti okupatorjem in njihovim sodelavcem. Kjer je bil obsojen na smrt.

- **MARTIN KLANČIŠAR**

(2. 11. 1903 – 27. 11. 1974)

Sekretar Okrajnega odbora OF Celje – mesto v ilegali od jeseni 1944 do prevzema oblasti v mestu maja 1945

Rodil se je kot eden izmed 9 otrok na kmetiji v hribovju nad Trbovljami (Kotredež). Z delom je moral začeti zelo kmalu ker na kmetiji ni bilo kruha. Delal je v bližnjem rudniku ko je končal rudarsko šolo v Celju se je zaposlil v rudniku Trbovlje. S pogajanjem je preprečil boj da so se okupacijske in kolaboracijske enote same umaknile nazaj. Nato je tudi prevzel mesto direktorja v rudniku Trbovlje. Kasneje je učil na kovinski šoli v Štorah do upokojitve leta 1959.

- **ANDREJ SVETEK**

(27. 10. 1897 – 24. 4. 1983)

Predsednik Izvršilnega odbora Mestnega ljudskega odbora od 1946 do 1948 in predsednik Občinskega ljudskega odbora od 1955 do 1958

Rodil se je v ljubljanskih Mostah kjer se je tudi šolal. Zaprli so ga v 1. sv. vojni in ko je prišel iz ječe je postal član socialistične stranke in sodeloval pri različnih delavskih akcijah. Veliko se je ukvarjal s Celjsko kulturo in športom vse do smrti leta 1983.

Slika 1, Robert Himmer,

Vir: <http://www.marginalija.si/cbl/dolgiOpis.asp?OsebeID=101>

4 CELJE MED 2. SVETOVNO VOJNO IN PO NJEJ

»Napravite mi to deželo zopet nemško«

Adolf Hitler ,1941

Nacionalistično okupator je že takoj po zasedbi slovenskega dela Štajrske, ko je vkorakal v Celje, jasno pokazal, s kakšno politiko bo skušal »vrniti« nemško posestno stanje in napraviti deželo »zopet« nemško. Najmočnejše poglavje nemške okupacije na Štajrskem je bilo poleg izseljevanja narodno zaveznih Slovencev prav gotovo streljanje talcev. V Celju so za omenjeni zverinski posel izbrali Stari pisker, kjer so talce prvič streljali že 4. 9. 1941.

Vzrok prvega streljanja talcev je bil odgovor na atentat »komunistov, panslovistov in drugih temnih elementov« na stotnika deležnih strelcev 921. bataljona Viktorja Rohra. Kot je zapisano v poročilu tajne državne policije (gestapa) z dne 21. 8. 1941, poslano osebno komandatu varnostne službe in varnostne policije (šefu gostapa) Ottu Lurkerju, se je Viktor Rohr 20. 8. 1941 »kakor večkrat s kolesom odpravil ob Savinji pod gostilno Petrichek h kupu proda, da bi se okopal v enem izmed tamkajšnjih tolmunčkov/.../ kolo je naslonil na obrasli breg in se usedel, da bi sezul čevlje. V hipu je zaslišal za seboj pokajoče šumenje in istočasno je njegovo kolo zdrknilo z brega. Hotel ga je postaviti nazaj, tedaj pa sta odjeknila dva strela takoj se je vrgel na tla in je s svojo službeno pištolo 4x ustrelil. Da je bil ranjen, je opazil šele pozneje.«

Prestreljen levi uhelj in odstreljeno levo koleno sta bila očitno dovolj zadosten razlog, da so se nacisti za atentat ob Savinji zverinsko maščevali nad nedolžnim prebivalstvom.

V že omenjenem poročilu komandatu gestapa Ottu Lurkerju beremo, da »velik del prebivalstva ne jemlje dovolj resno razglasov šefa civilne uprave na Spodnjem Štajrskem. Prevladuje mnenje, da sporočila o ustrelitvah teroristov ne ustrezajo resnici in so le slepilo, češ obsojence pošiljajo v neko koncentracijsko taborišče, po vojni pa bodo spet prosti. Da bi tudi ti krogi razumeli resnost položaja in ustreznih ukrepov, predlagamo, da se prva prjihodna ustrelitev v Celjskem okrožju prijetega političnega zločinca izvede v Celju samem.«

Komandat Lurker je vzel poročilo v celjske izpostave in priporočila v njem zelo resno, zato je za prvo streljanje v Celju ukazal pripeljati 10 na smrt obsojenih »kriminalcev« iz zaporov okrožnega sodišča v Mariboru. Med ustreljenimi ni bil nihče iz celjskega okraja.

4.1 Ukradeni otroci – genocid brez primere 1942

Tako si je predstavljal obnovitev nemške krvi eden največjih nacističnih zločincev Himmler. Težka usoda, ki je doletela ubitih ali v taborišča izgnanih staršev ki so jih odpeljali v rajh k posvojiteljskim nemškim družinam, sodi pravgotovo med najhujša zločinska dejanja nacističnega okupatorja.

Himmlerjevo zaupno navodilo za izvedbo akcije proti partizanom in drugim banditom na Gorenjskem in Sodnjem Štajerskem, ki je bilo j 15ih kopijah izdano 25. 6. 1942 je povzročilo enega najhujših terorjev med 2. sv. vojno v Srednji Evropi. na podlagi Hilmmlerjevih navodil so brez zaslišanja ubijali moške in ženske, požigali vasi in izvajali množične deportacije partizanskih družin in družin ustreljenih talcev.

V Spodnjem Štajrskem je bil zbirni center za deportiranje v Celju, v bivši deški okoliški šoli, danes l. osnovna šola, kjer so v dveh deportacijskih akcijah 3. in 14. avgusta 1942 materam nasilno odvzeli orog 600 otrok ki so izhajali iz partizanskih družin ali iz družin ustreljenih talcev.

Usoda teh otrok je bila nato različna, vendar so morali vsi ukradeni otroci skozi isti postopek. Najprej so vse resno pregledali, nato pa jih skupaj odpeljali v taborišče Frohleinten, mestece severno od Gradca. Od tam so jih po posebnem načrtu pošiljali v otroška taborišča: Salbenburg na Bavarskem, Neutif bei Fielsfon, Himmelberg in druga tu so jih potem nacisti prevzgjali s posebnimi metodami.

Posebno skrb so nacisti posvetili ukradenim dojenčkom, ki so najpogosteje končali kot posvijenci v nacističnih družinah za te je bila odgovorna posebna organizacija Lebensborn, organizacijsko neposredno podrejena štabu državnega vodje SS Himmlerju. Njen osnovni namen je bil poleg vodenja ustanov za prevzgojo rsno čistih otrok drugih narodnosti tudi skrb za čistost ali arijske rase in pospeševanje rojstva nemških otrok. Pravo identiteto ukradenih otrok so us skozi skrbno čuval, zato se je za mnogimi izgubila vsakršna sle in je bili tidi po

koncu vojne iskanje največkrat neuspešno. Akciji, kakršni sta bili izpeljani avgusta 1942, ko so otroke ločevali od mater, pa v Celju nista bili zadnji. Nacistični okupator je uporabil prav takšne raznarodovalne prijeme ponovno v zadnji deportaciji partizanskih družin in družin ustreljenih talcev, ki so jih izvedli ob koncu decembra 1944 in prve dni januarja 1945. Takrat so ukradene otroke iz taborišča na Celjski okoliški šoli poslali v Koblenz in na Gradiščansko.

Po osvoboditvi so iskanju ukradenih otrok namenili veliko pozornosti. Iskanje in skrb za njihovo vrnitev so poleg zavezniških taborov in UNRRE prevzeli tudi oficirji posebne jugoslovanske vojne misije v Parizu, v Sloveniji pa so v ta namen v obmejnih krajih ustanovili posebne repatriacijske baze, ki so samo med 1. julijem in 20. septembrom 1945 sprejele 4.150 otrok, starih do 16 let.

Za mnogimi pa se je žal izgubila vsaka sled. Koliko ukradenih otrok živi razseljenih po nemških deželah, ne da bi kdaj koli izvedeli za svojo pravo indentiteto, ne bomo nikoli vedeli.

4.2 Čas brez pravic 1943

2. sv. vojna je bila prava totalna vojna v človeški zgodovini, ki je prizadela skoraj vsakega posameznika. Vendar prizadetost ni bila povsod in med vsemi enaka. Med tistimi, ki jih je vojna še posebej prizadela, so bili taboriščniki, interniranci, izgnanci in mobiliziranci v nemško vojsko ki niso bili samo žrtve vojne, ampak tudi žrtve nasilne raznarodovalne politike. Med okupatorji na slovenskem se je nad Slovenci najbolj kruto znesel nemški, še posebno na Štajerskem in severnem delu Dolenske.

Po nacističnih načrtih je bilo predvideno, da bodo v petih mesecih izselili več kot 250.000 ljudi oz. več kot tretino slovenskega prebivalstva v nemškem okupacijskem zasebnem območju.

Da bi bila tragedija izgnancev še večja, so morali skozi zbirna območja. V Celju so bila 3, kjer so jim zaplenili vse, obdsžali so lahko samo 25 kg ročne prtljage in denar v višini do 24 RM na osebo. Največ izgnancev je odšlo v Srbijo, na Hrvaško je morala večina duhovnikov, v Nemčijo pa rasno dobro ocenjeni in politično nezanesljivi.

Vendar pa nacistom ni šlo vse po načrtu. Nastanitveni pogoji, prometne in prehrabene razmere so jim omogočile leta 1941 le popolno izvedbo prvega vala, v katerem so z dvanajstimi transporti, pretežno v Srbijo, izgnali 7.187 izgnancev skupaj so v 2. letih, kolikor so izgoni trajali, v 103 transportih izgnali preko 54.000 Slovencev žalostne zgodbe nasilnega izganjanja Slovencev pa s tem še ni bilo konec. Leta 1942 ji je sledila že opisna zgodba o izgonih iz t.i. »varnostno-političnih razlogov,« ki pa je pri izgnancih pustila še veliko hujše posledice.

Kljub vsemu pa so vsi skušali v novem okolju zaživeti normalno življenje. Številne zgodbe izgnancev v Srbijo, ki jih je že v šestdesetih letih zbral Fran Roš, pričajo da so se kjub vojnim časom in sovraštvu lahko pisale tudi zanimive in ne tako strašne in tragične zgodbe.

Zanimiva je zgodba Alberta Sirka, tržaško-celjskega slikarja, ki so ga gestapovci med prvim zaprli v kapucinski samostan. Tu je do izгона v Paračin sodeloval pri izdaji šapirografskega lista Kapucinski Toti. Po prihodu v Srbijo je poveljeval slovenski koloniji in zanjo posredoval, da se je večina preselila v Zaječar, kjer je nekaj časa vodil skupno izseljeniško kuhinjo. Tu se je kmalu vključil v vsakdandne življenje, saj je med drugim pogodbeno poučeval risanje na zavečarski gimnaziji. Dodatno si je denar služil s slikanjem, ki mu je šlo v denar posebno v času, ko je vrednost okupacijskega dinaja začela padati in so meščani vs pogosteje kupovali njegova morská platna in tihožitja, mnogi pa sp se za sprejemljivo ceno dali portretirati.

4.3 Letalski napadi zavezniških sil so v Celju sejali smrt tudi med civilisti 1944

Naše kraje je leta 1944 doletela še ena huda nesreča. Zavezniška letala ki so izvajala vojne akcije v Avstriji in Južni Nemčiji, so v nameri, da uničijo najpomembnejše objekte industrije in prometa, ki so služili nemški vojski, nehote sejala smrt tudi med nedolžnim prebivalstvom. Med večkrat napadenim mesti je bilo tudi Celje, kjer je bilo od jeseni 1944 do konca vojne med 47 izvedenimi zračnimi napadi na celjskem območju Nemška okupatorska oblast se je na protiletalsko obrambo začela resno pripravljati že spomladi 1943, ko so s posebno uredbo šefa civilne uprave na celotnem Štajerskem poenotili protiletalsko obrambo, čeprav so že februarja

1942 začeli prabivalce obveščati o obveznih zatemnitvah v mestu. Naloge protiletalske obrambe so na slovenskem delu Štajerske zaupali Štajerski domovinski zvezi (Steirische Heimatdunb), ki je skupaj s civilnimi upravnimi službami skrbela predvsem za evakuacijo prebivalcev, organizacijo prve pomoči, za nadzor gasilskih pripomočkov in hidrantov ter za oskrbo in pripravo zaklonišč ki so jim ukopatprjeve mestne oblasti namenjale še posebno pozornost. Ker so zaklonošča pri Cinkarni Westnu in takratni Metki zadoščala le za zaposlene, je takratnji celjski župan Robert Himmer tudi kot vodja protiletalske obrambe v mestu ob gradbenih podjetjih (Illner, Ledl in Kalischnigg) zahtevala, naj ustavijo vsa bedla in se usredotočijo na izgradnjo zaklonošč ter ojačitev in propravo kletnih prostorov za začasna zaklonišča v stavbah v središču mesta.

Ko so oktobra 1943 pregledali stanje zaklonišč, so ugotovili, da dela dobro napredujeju. Okupatorjeve oblasti so lahko v mastu ponudile ustrezno zaščito 7.600 meščanom, 3.800 v pravih in 3.800 v začnih zakloniščih. Še vedno pa je bilo brez zaščite okrog 2.100 meščanov za te so v slučaju zračnih napadov pripravili evakulavijska mesta pri gostilni Petriček na Gričku, v vili Villa na ostrožnem, v OŠ na Ljubečni in v OŠ na Teharjah. Priprave na protiletalsko obrambo v mestu so potekale tudi v naslednjem letu. Tako je 23. februarja 1944 župan Robert Himmer s posebnim razglasom objavil navodila kako naj Celjani ravnajo v primeru letalskega napada oz. če zaslišijo 1 min zavijanje sirene v Prečovniku ali nad portirnico podjetja Kresse.

Da okupatorjeva pričakovanja letalskih napadov niso bile iz trte zvita se je pokazalo že jeseni 1944, ko so zavezniška letala začela napadati strateške in vojaške cilje na slovenskem dalu Štajrske, predvsem ob železniški progi Zidani Most – Maribor. V Celju in okolici so prvič občutili moč zavezniških letalskih napadov 10. novembra 1944. do 5. aprila 1945, ko je bil v Celju in bližni okolici zadnji (16.) napad zavezniških letal, je bilo v mestu veliko človeških izgub pa tudi materijalna škoda je bila precejšna. Najhuje je bilo sredi februarja 1945. že v torek 13. 2. 1945 je 24 zavezniških bombnikov v napadu na železniški most odvrplo na mestu več kot 40 bomb in pri tem naredilo ogromno škodo. 14. 2. je v zgodnjem popoldnevu 21 zavezniških bombnikov v napadu na postajo zasulo središče mesta s 158 srednje velikimi rušilnimi bombami.

4.4 Prvi meseci svobode 1945

Obračun druge sv. vojne je bil strašen. Samo Celje, ki je imelo pred vojno 20000 prebivalcev, in njegova bližina okolica sta izgubila 575 ljudi, večino mladih, starih med 20 in 30 let. Več kot 1500 oseb so Nemci izselili v Srbijo ali v notranjost Nemškega Rajha, 300 internirali in 1000 oseb zaprli v celjske zapore. V Nemčijo so odpeljali okrog 600 otrok, da bi jih po nemčili. Čas o katerem teče beseda, je na srečo že precej odmaknjen, čeprav so spomini na to dobo med Celjani še zelo živi. Kako je Celje dokončalo svobodo naj ponazorijo nekaterih udeležencev takratnjih dogodkov

5 MOBILIZACIJA NA ŠTAJERSKEM

Ker slovenska ozemlja, ki jih je zasedel nemški okupator niso bila nikdar dejansko priključena k nemškemu rajhu, je bila mobilizacija Slovencev v nemške formacije v nasprotju s tedanjimi veljavnimi mednarodnimi vojnimi zakoni. Tako agresor ne bi bil smel prisiliti prebivalcev okupiranega ozemlja k priseganju zvestobe sovražni državi, prav tako ne bi bil smel mobilizirati državljanov sovražne, da bi sodelovali v vojaških akcijah proti lastni državi, četudi so bili v službi vojskujoče se države pred začetkom vojne. Vendar pa bi za vso drugo svetovno vojno lahko dejali, da je bila v popolnem nasprotjem z mednarodnimi normami.

Razvrstitev prebivalstva na slovenskem Štajerskem v politične in skladno temu tudi v državljanske kategorije je imela za praktično posledico tudi mobilizacijo določenih kategorij prebivalstva v nemško vojsko. Nemška okupacijska oblast je imela posebne nacionalno-politične razloge za uvedbo vojaške obveznosti, saj so predvidevali, da bo vpoklic slovenskih fantov in mož v nemško vojsko močneje povezal slovensko prebivalstvo z usodo Nemčije, hkrati pa so menili, da bodo vpoklici v nemško vojsko pospešili ponemčevalni proces. Predvsem so hoteli v nemško vojsko čimprej odpeljati mlade izobražence, ki so po ne do konca izpeljanih deportacijah še ostali na Štajerskem. Pri tem je bilo pomembno tudi to, da so s tem zmanjšali možnosti za odhod mlajših ljudi v partizane. Veliko vlogo pri mobilizaciji so imela zlasti nemška propaganda, urjenje v okviru Nemške mladine in vermanšfta. (Prisilna mobilizacija na Štajerskem, 2003)

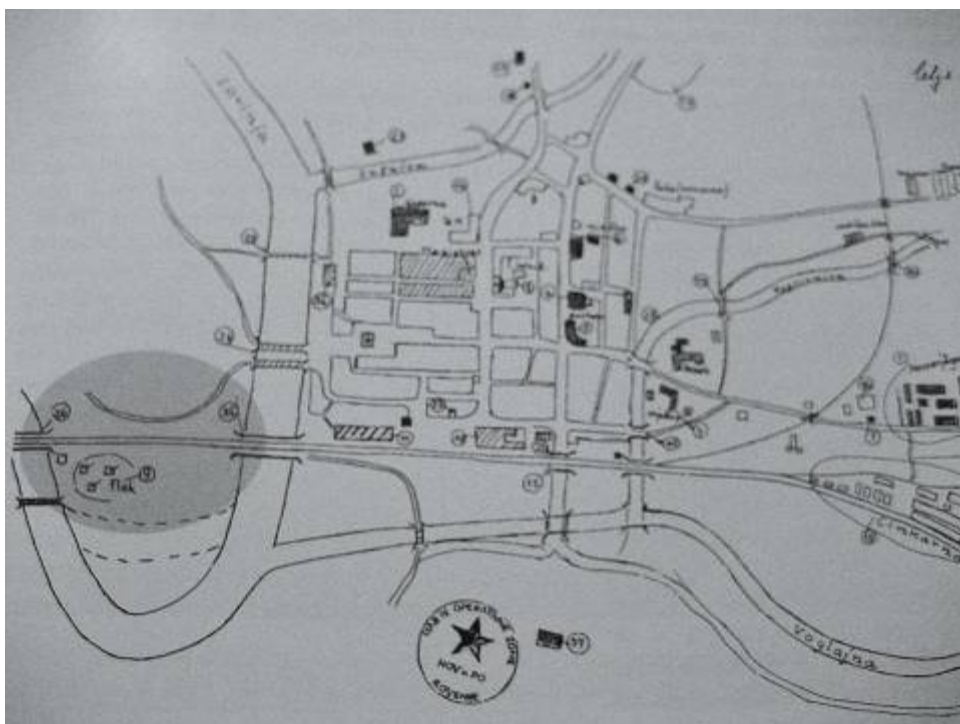
6 BOMBARDIRANJE CELJA

"Če bo sovražnikovo letalo kdaj preletelo ozemlje Reicha, se pišem Meyer."

Reichmarshall Hermann Goering, 1940

Leta 1943 so ameriški in britanski bombniki že redno stresali svoj smrtonosni tovor na nemške kraje, vendar njihov dolet ni omogočal, da bi iz svojih uporišč v Veliki Britaniji dosegli kraje na jugovzhodu tedanje Nemčije. Potreba t.i. drugi zračni fronti je postajala očitna. Njeno uresničevanje je postalo možno, ko so angloameriške čete zasedle južno Italijo. Pred tem so že leteli proti vzhodni Avstriji iz severne Afrike, Malte in Sicilije ter južne Italije. Ameriški bombniki so take sredi avgusta in še dvakrat oktobra 1943 prvič poleteli nad Dunajsko Novo Mesto, vendar so ti napadi zahtevali skrajne napore tako v človeškem kot materialnem pogledu. Še zaseda Apulije in izgradnja 45 letališč v času med oktobrom in decembrom 1943 sta ponudili ugodno izhodišče za poletov osrednjo in jugovzhodno Evropo, torej tudi preko slovenskega neba. V začetku leta 1944 so postali tarča zavezniških letal tudi kraji na slovenskem, februarja tudi Celje. (Himmelreich, 2005)

Celje ni imelo takšnega strateškega ali industrijskega pomena, da bi postalo večja tarča načrtovalcev letalske ofenzive zaveznikov, vendar ga je kljub temu v cilj letalskih napadov spremenila njegova lega ob pomembni železniški progi. Ohranjena so mnoga poročila o lovcih, ki so letali vzdolž železniške proge Maribor Zidani Most in z mitraljezi ali bombami napadali vlake, postaje ali mostove, namreč hoteli so ohromiti promet. Mosta na Savinji pri Celju sta bila šibka člena omenjene pomembne železniške povezave in ob poskusih, da bi ju porušili, so bombe pogostokrat zgrešile svoje cilje in pristale v civilnih objektih. Torej je Celje večinoma doživljalo napade iz manjših višin, ki so jih izvajala lovska letala. Le v majhnem številu so bombardirali tudi bombniki iz velikih višin. Tudi edini načrtovan napad je meril na železniški most in postajo ob njem. (Himmelreich, 2005)

Slika2: Celje leta 1944, območje odvrženega večjega števila bomb

Vir: Bombe na Celje, 2001

6.1 Bombardiranje Celja - kronološko.

25. februar 1944

Celje je tega dne doživelo prvi letalski napad. Pravzaprav ni šlo za napad, temveč za bombe ki jih je letalo odvrгло v sili.

Ubita sta bila dva moška, ki sta v času napada bila v poslopiju pri mizarški delavnici blizu mesta, kjer Mariborska cesta prečka savinjsko železnico. Poleg njiju so bile še tri žrtve ta dan.

3. november 1944

Ob 7.45 so 4 anglo-ameriški lovci streljali na Celjsko železniško postajo, ranjena je bila ena oseba.

10. november 1944

Ob 14.30 pade bomba na hišo Ljublanska 75 in jo zruši, zasuje 6-7 ljudi. Odvrženih je bilo več bomb.

15. november 1944

Tega dne ja ob 10.45 bomba padla v Ložnico blizu Ljubljanske ceste, med železniškim in cestnim mostom.

20. november1944

4. januar 1945

O napadu je znano le to, da so bile poškodovane 4 stanovanjske zgradbe in dve baraki.

18. januar 1945

Ob 13.15 so tri letala streljala na celjsko postajo, ki je sicer niso poškodovala a so ubila eno žensko.

23. januar 1945

Ob 11.31 in 11.57 18 lovskih letal odvrže več deset bomb (kasneje so našteli 54 kraterjev). Ciljali so železniška mostova in položaje protiletalskih topov, bombe pa so padale na cesti, ki peljeta v laško. Cesta je bila zasuta v dolžini 200m, a je bila do večera že prevozna.

1. februar 1945

Ob 11.50 štirje lovski bombniki odvržejo šest bomb na tovorni del železniške postaje, na Breg in Zagrad. Povzročile niso nič škode.

7. februar 1945

Ob 15.15 je šest mustangov odvrгла 12 letalskih min, težkih po 125 kg. Njihov cilj bil prvi železniški most. Dve bombi sta padli v njegovo bližino in poškodovali glavni steber ter glavno vodovodno cev. Poškodovanih je bilo 35 hiš, umrli sta dve osebi.

8. februar 1945

Šest letal je streljalo in odvrгло bombe na železniške naprave. Poškodovanih je bilo 13 hiš.

10. februar 1945

Ob 12.35 so štirje lovski bombniki odvrgli osem rušilnih bomb, težkih po 250 kg. Težko je bila poškodovana hiša Breg 1. Na mostu je bila pretrgana glavna vodovodna cev. Ubita je bila ena oseba, ranjeni sta bili dve.

12. februar 1945

Celje tokrat prvič doživelo več napadov istega dne .Pri napadih so bili ubiti štirje vojaki Poškodovanih 15 hiš in ranjeni dve osebi.

13. februar

Ta dan je prinesel več napadov zavezniških letal. Ob 10.35, 10.37, 10.46., 11.51, 14.52, 15.05 in 10.10. Njihov cilj je bil prvi železniški most na Savinji. Železniški promet je bil ustavljen, zaradi poškodbe nasipa in tirov. V osmih urah so ga vzpostavili. Poškodovanih je bilo 41 hiš.

14. februar 1945

Celje je tega dne doživelo največje uničenje. Skupaj je bilo odvrženo 158 bomb. Popolnoma je bilo uničenih 22 stanovalskih hiš, 23 lažje poškodovanih, 13 srednje, 80 lažje.

15. februar 1945

Ob 11.01 so štirje bombniki odvrkli 8 250 kilogramskih bomb , a niso povzročili nobene škode.

16. februar 1945

Cilj enega lovca je bil zadeti železniški most , uspelo mu je uničiti le hišo Na bregu.ž

17. februar 1945

Večji učinek je dosegel osamljeni lovec, ki je s štirimi bombami težko poškodoval železniški nasip in tir ter ubil vojaka.

20. februar 1945

21. februar 1945

Ob 13.35 je bombnik odvrkl osem bomb, od katerih so tri padle na območje Cinkarne ter porušile pralnico in skladišče, kar pa ni povzročilo nobenega zastoja v proizvodnji. Človeških žrtev ni bilo.

23. februar 1945

24. februar 1945

Pet letal je poleg petih bomb, ki so izkopale dva kraterja in poškodovale dve hiši na Bregu , odvrklo še propagandne letake v nemščini. Človeških žrtev ni bilo.

25. februar 1945

Štiri letala odvržejo šest srednje težkih bomb, ki uničijo stavbo carine v Razlagovi ulici, hišo pri mostu, brv preko Voglajne, tri pa padejo v neposeljen prostor .Človeških žrtev ni bilo.

3. marec 1945

4. marec 1945

Začetek marca je prinesel dva napada v enem dnevu . Najprej je ob 12.42 eno letalo odvrгло osem bomb. Človeških žrtev ni bilo.

9. marec 1945

Okoli 14. ure je padlo na grajski hrib osem 100-200 kilogramskih bomb .Poškodovale so 3 hiše . Pri napadu so letala odvrгла tudi propagandne letake.

12. marec

Osamljeno štirimotorno letalo je ob 13.10 napadlo protiletalske topove na Jožefom hribu, a mu je zadeti le Teharsko cesto, ki je težje ranilo deklico, lažje pa vojaka.

18. marec 1945

Dva lovca sta ob 10.02 s šestimi 250 kg bombami zadela naprave in tire na železniški postaji ter v smeri proti Cinkarni. Bombe so ubile 6 civiliste in neznano število vojakov.

5. april 1945

Tega dne je Celje doživelo svoja edina nočna napada. Tri letala so zadele cesto Zeleni travnik in eno hišo. Napad ni povzročil človeških žrtev, ampak le manjšo materialno škodo.

7 STARI PISKER

Od Minoritskega samostana do Starega piskra:

Minoritski samostan je nastal kot pritlična stavba kvadraste oblike z velikim osrednjim dvoriščem zunaj prvotnega naselja. Samostan so patriarhovim dovoljenjem ustanovili grofje Vovbržani. Zahodna stran kompleksa je bila odprta, tam je bil prehod v vrt. Cerkev je stala na južni strani samostana, na dvoriščni strani je bil križni hodnik. Do leta 1850 je bil na oltarju v Marijini, nekdanji samostanski cerkvi, latinski napis, ki je pričal, da so 1241. cerkev zgradili grofje Celjski. Prvotno cerkev so pozneje povečali ali nadomestili z novo in večjo.

Eden največjih požarov, ki je prizadel Celje, je izbruhnil na veliki četrtek (5. aprila) 1798. leta prav v minoritskem samostanu. Izročilo pravi, da naj bi ga povzročile samostanske dekline, ki so med peko rib le-te žive metale v vročo mast. Goreča maščoba je povzročila požar, h kateremu so pripomogle tudi zaloge streliva, saj so v samostanu ležali bolni vojaki, ki so se vračali iz Italije; požar se je s samostanskega poslopja razširil na sosednje lesene in slamnate strehe. Nepoškodovanih je ostalo le 13 z opeko kritih streh. Poleg 192 hiš je bila močno poškodovana tudi minoritska cerkev; poleg ostalega so se stopili tudi štirje zvonovi. Sledila je obnova cerkve, delno tudi samostana in sčasoma tudi v požaru poškodovanih hiš. Tako je mesto po tem velikem požaru spremenilo svojo podobo, saj so hiše običajno dvignili za nadstropje, dobile pa so tudi renesančno-baročni videz. Že za vladanja Jožefa II. je bil obstoj samostana vprašljiv, vendar ga takrat še niso ukinili, saj so menihi poučevali na glavni šoli. 24. novembra 1808 pa je minoritski samostan, tako kot prej številni drugi, prenehal delovati; v njem so bili le še štirje menihi. Franc I. je z odlomkom premoženje predal deželnemu verskemu fondu, menihi pa so odšli v Maribor oz. Ptuj. Država je nato samostan na dražbi prodala Steinmetzu, ki je podrl prezbiterij in na vzhodni strani cerkve zgradil veliko hišo, v katero so vzdali samostanski portal in del hodnika. Leta 1864 je tudi ta hiša prišla na dražbo in kupila jo je mestna občina. Na nekdanjem travniku v ozadju cerkve so sezidali kaznilnico, v hišo, ki je postala znana pod imenom kresija, pa so leta 1871 iz magistrata preselili okrožno sodišče pa se je izselilo leta 1914, ko se je preselilo v grofijo.

V času stare Jugoslavije je poslopje sodnih zaporov okrožnega sodišča v Celju, v katerem so bili zaprti predvsem politični jetniki in kriminalci, dobilo ime Stari pisker in ga ima v ljudski govorici še danes. Ko je nacistični okupator 11. aprila 1941 zasedel Stari pisker, je bilo v njem zaprtih približno 200 zapornikov.

Stari pisker med vojno:

Če se celjski zapori v predvojnem obdobju niso v večji meri razlikovali od podobnih ustanov svojega časa, v katerih so se nahajali različni prestopniki in politični nasprotniki režima, pa so z nemško okupacijo spomladi 1941 dobili svoj nov namen in postali eno najtemačnejših prizorišč druge svetovne vojne na Slovenskem. 11. aprila so v mesto vkorakale nemške čete, že tri dni kasneje jim je sledil Gestapo, vzpostavljena pa je bila tudi civilna uprava, ki ji je iz Maribora načeloval dr. Siegfried Überreither. V skladu z raznarodovalnimi načrti so se v Celju že 16. aprila začele aretacije zavednih Slovencev in njihovo zapiranje. Poleg drugih lokacij (stara celjska vojašnica, kapucinski samostan) so bili za tovrstno početje seveda najprimernejši celjski zapori, v katerih pa se je takrat nahajalo še kakšnih dvesto »predvojnih« kaznjencev. Zato je okupator večino izpustil, nekaj največjih kriminalcev so prepeljali v Gradec in kaznilnica je bila pripravljena za sprejem najvidnejših in najzavednejših, za Nemce najbolj motečnih predstavnikov slovenskega družbenega in gospodarskega življenja. Prve aretirance so v pisker pripeljali 22. aprila iz Šmartnega ob Paki in Vojnika, kmalu zatem pa še iz drugih krajev. Že sredi maja je bilo v zaporih približno 700 ljudi. Število zapornikov, ki so bili razdeljeni na štiri moške in en ženski oddelek, se je v času vojne spreminjalo ter gibalo med 300 in 900. Zaradi pomanjkanja virov (ohranjena je le vpisna knjiga zapornikov III. moškega oddelka) natančnega števila vseh zaprtih ni mogoče ugotoviti, po grobih ocenah pa naj bi skozi zapore med vojno šlo približno 4000 žensk in 12000 moških.

V prvem vojnem obdobju Starega piskra, ki je trajalo nekako do jeseni 1941, so bile razmere v zaporih seveda težke, a vendarle še niso dosegle takšne nečlovečnosti in barbarstva, kot sta sledila pozneje. V prvih mesecih so namreč vanj zapirali, kot rečeno, slovenske izobražence (predvsem učitelje, duhovnike, uradnike, trgovce in obrtnike), po prvi vojni priseljene Primorce in ostale Slovence, predvidene za izselitev. Večino od njih so nato poleti in jeseni skupaj z družinami prestavili v Rajhenburg in jih od tam izselili predvsem na Hrvaško in v Srbijo.

Tudi zato, ker je bila njihova prihodnja usoda predvidena, njihov zaporniški staž pa začasen, je življenje v zaporu ostajalo v znosnih oblikah, seveda pa se jetnikom ni uspelo izogniti različnim oblikam prisilnega dela, kaznovanja, zasramovanja in poniževanja, pri čemer so prednjačili predvsem domači, celjski nacisti. Zapornikom je uspelo obdržati tudi visoko mero zavesti, pogumna in ponosa, pri čemer je potrebno še posebej izpostaviti predrzno ilegalno izdajanje zaporniškega lista, ki so ga na osnovi predvojnega humorističnega časopisa in po vzoru zapornikov v kapucinskem samostanu (tam je izhajal pod imenom Kapucinski toti) poimenovali Toti Stari pisker. Pod uredništvom dr. Ervina Mejaka so izšle

štiri številke, prvi dve celo napisani z roko, v njih pa so zaporniki na humoren ter na trenutke celo luciden način opisovali svoje jetniško življenje in delo ter pri tem z optimizmom razbijali malodušje in potrnost.

Vendarle pa se je v tem času smrt že pripravljala, da se naseli med zaporniške zidove. S končanim preseljevanjem, razmahom odporniškega gibanja ter temu sledečimi aretacijami članov Osvobodilne fronte se je Stari pisker že poleti, predvsem pa jeseni 1941 začel polniti s pripadniki in sodelavci NOB.

Aktivni odpor slovenskega prebivalstva, ki ga je vodila KP ter ostale skupine Osvobodilne fronte je namreč z nastankom oboroženih skupin privedejo do pomembnih akcij, na katere je okupator oz. Gestapo nemudoma odgovoril z neusmiljenim in nebrzdanim nasiljem, ki je prav z mračnimi in krvavimi dogodki v Starem piskru leta 1942 doseglo svoj vrhunec.

Ob grozovitih mučenjih, ki so se ne redko končala s smrtjo, je okupator na dvorišču zaporov izvajal množične likvidacije zapornikov. V začetku so usmrtitve potekale na krajih partizanskih akcij, avgusta 1941 je do prvega streljanja prišlo v mariborskih sodnih zaporih, že 4. septembra pa so streli odjeknili tudi v Starem piskru. Od takrat pa do 15. 8. 1941 je bilo v skupaj šestih streljanih brez kakršnekoli obsodbe pobitih 374 ljudi od tega 325 moških in 49 žensk. Najmočnejše streljanje je v Starem piskru potekalo 22. julija 1942, ko je pod puškinimi cevmi omahnilo 100 ljudi. Prav iz tega streljanja so se po zaslugi celjskega fotografskega mojstra Josipa Pelikana ohranile tuji fotografije, ki pričajo o načinu in poteku eksekucije.

Zapornike, določene za usmrtitev, so navadno že dopoldne ali vsaj nekaj ur pred morijo strpali v skupno celico, jim povedali, da bodo ustreljeni ter jim razdelili papir za poslovilna pisma. Pred streljanjem so jih odvedli na manjše dvorišče, jim prebrali smrtno obsodbo ter v spremstvu močne straže odpeljali na veliko dvorišče. Tam so jih, zastražene z mitraljezi, postavili k zidu, jim v skupinah po pet ljudi zavezali oči in jih odgnali na manjše dvorišče, kjer je že bila pripravljena skupina vojakov s puškami. Po eksekuciji so trupla strpali v grobo zbite mrtvaške krste, jih s naglici naložili na pripravljen pokrit avtomobil ter jih odpeljali v graški krematorij.

Ustreljeni talci, kot rečeno, niso bili obsojeni pred sodiščem, saj v tem času na okupiranem ozemlju še ni bilo rednega sodstva. Omenili smo že, da so talci pred večino streljanj v letih 1941 in 1942 lahko napisali poslovilno pismo. Na ta način je okupator hotel dodatno odvrniti prebivalstvo od upora, kar pa je dosegalo prav nasproten učinek. Zadnje besede svojcev, znancev in prijateljev so med ljudmi le še krepile prepričanje v upravičenost upora in željo po maščevanju. Tudi za to po letu 1942 poslovilnih pisem ne zasledimo več, pa tudi sicer vsa napisana pisma zaradi svoje vsebine niso prišla v roke naslovljencev. Del ohranjenih

poslovnih pisem iz Starega piskra (predvideva se, da jih je bilo napisanih vsaj dvesto) v posebni muzejski zbirki hrani tudi Muzej novejšje zgodovine. Predstavljajo gotovo najpretnostnejši dokument nojnega časa iz njih pa je poleg povsem osebnih razmišljanj in izpovedi mogoče razbrati tudi splošni profil takratnega slovenskega človeka, saj so ustreljeni talci izhajali praktično iz vseh družbenih plasti, največ pa je bilo delavcev in kmetov. Zanimivo je tudi, da večina pisem izpričuje globoko in iskreno religioznost. S čimer lahko še dodatno podkrepimo dejstvo, da je protiukopacijski ljudski odpor na Štajerskem vsaj v prvih letih temeljil izključno na patriotizmu in narodni zavesti ter da je njegova ideološka dimenzija zgolj obrobna, če že ne povsem zanemarljiva. Kljub že omenjeni cenzuri in ohranjenosti ostalo tudi nekaj pisem, ki po svoji vsebini in sporočilnosti še posebej izstopajo (npr. pismo Ivana Acmana...) in si zaslužijo trajno pozornost.

Pri opisovanju vsega zla, ki se je v Starem piskru dogajalo v vojnih letih, pa pravo uteho, če že ne navdušenje, vzbuja izjemen dogodek, namreč akcija, ki bi ji na takratnem okupiranem slovenskem ozemlju pa tudi širše težko našli primerjavo. V drugi polovici leta 1944 se je namreč tudi na Štajerskem močno razmahnilo osvobodilno gibanje. Vse več Slovencev in Slovenk je vstopalo v partizanske enote, močno se je okrepilo tudi delo terenskih aktivistov, Nemci pa so odgovarjali s povečanim terorjem, vedno novimi aretacijami in streljanji talcev. Število zapornikov v Starem piskru se je tako spet povečalo, predvsem ujetim borcev in aktivistom pa se je tako spet povečalo, predvsem ujetim borcev in aktivistom pa je grozila zanesljiva smrt. Prav slednje je (ob grožnji izdajstev) vplivalo na odločitev za izvedbo akcije oz. vsaj njeno pospešitev. Novembra leta 1944 ustanovljeni okrajni komite Komunistične partije Slovenije za Celje je preko svojega sodelavca Ivana Grada, ki je bil paznik v zaporu, izvedel, da nameravajo Nemci 15. decembra zjutraj v Maribor odpeljati skupino 80-ih talcev, ki bodo tam ustreljeni. Jedro aktivistov okrajnega odbora Osvobodilne fronte (nekateri med njimi so imeli v zaporu tudi svoje najbližje) se je zato nemudoma odločilo za izjemno tvegan poskus osvoboditve zapornikov. Skupina šestih, v nemške uniforme preoblečenih partizanskih aktivistov se je tako v noči s 14. na 15. decembra mimo močnih nemških postojank prikradla v sam center mesta ter ob pomoči že omenjenega paznika razorožila stražarsko posadko zapora. Brez enega samega izstreljenega naboja jim je uspelo osvoboditi večje število zapornikov (nemško poročilo jih navaja 129) ter se po isti poti uspešno vrniti. Tudi večini osvobojenih zapornikov je uspelo uiti zasledovalcem, priti na varno ali pa se pridružiti partizanom.

Zahvaljujoč drznosti pa tudi kančku sreče je uspešna akcija močno odmevala na širšem celjskem območju in še bolj utrjevala zavest, da se poraz nacističnega zla nezadržno bliža. Do

tega je čez nekaj mesecev tudi zares prišlo, a svoboda je svojo ceno še zahtevala.

Najtragičnejše nedvomno na Stranica pri Frankolovem, kjer je okupator 12. februarja 1945 obesil sto talcev, tja pripeljanih iz celjskega Starega piskra.

8 MATERIALNA ŠKODA

Glede števila porušenih ali poškodovanih zgradb v mestu se arhivski podatki razlikujejo. Seznam iz oktobra 1945 našteva 65 porušenih ter 37 težje in 419 lažje poškodovanih zgradb. Večina me njimi je bila seveda stanovanjskih, pet porušenih je bilo javnih objektov, dve zgradbi sta bili industrijski. Samo ob napadu 14. februarja 1945 so bile porušene ali delno poškodovane naslednje stavbe: opatija, severna stena opatijske cerkve, novejši (severni) trakt stare gimnazije na Slomškovem trgu, stavba med triposlopno hišo in starim magistratom na Glavnem trgu, ozadje Mohorjeve tiskarne, stara hiša z antikami v Gosposki ulici, Dobovičnikova in Korberjeva hiša (št. 15 in 17 na Gosposki) stavbe v Ozki ulici, grofija, stavbe na Trgu Celjskih grofov (severni trakt Narodnega doma, Prothasijev dvorec, hiše Sever, Orešek in Skoberne na vzhodni strani), tri hiše na začetku Ljubljanske ulice nasproti Narodnega doma (Kirbiševa, t.j. ogelna med Gledališko in Ljubljansko ter dvojna hiša Ipavic-Raiter-Karlin), šest hiš med Prothasijevim dvorcem in hiša ob Marijini cerkvi, hiša Petek na vogalu med Trgom Celjskih knezov in zaključkom Prešernove ceste, Koširjeva hiša na Linhartovi, hiša dr. Rajha na vogalu Kocbekove in Miklošičeve, del bivšega zdravstvenega doma, poslopje ob začetku današnje Vrunčeve, Kapusova hiša na začetku Stanetove, področje pod Kalvarijo (začetek ceste na Stari grad in proti Teharjem), začetek ceste proti šoli na Polulah. Bombe so zasule vodnjak na Gradu in napravile več lijakov, padle so tudi na dvorišče Starega piskra. Posledica dejstva, da so lovška letala napadala železniško progo in naprave na njej, zlasti mostova preko Savinje, je bilo veliko število bomb, padlih na Breg in Zagrad.

Materialna škoda je nastala tudi na kulturnih spomenikih. Porupena je bila t.i. hiša z antikami ob Gosposki ulici. Poškodovane so bile cerkve sv. Duha, sv. Maksimiljana in sv. Danijela, Stari grad in Narodni dom. V napadu 14. februarja 1945 jr bila poškodovana tudi rojstna hiša Alme Karlin. V istem napadu je bila uničena zbirka arheoloških najdb iz Potočke zijalke (okoli 150 popolnoma ohranjenih lobanj medveda ter ostankov drugih živali in mikrofavne) v celjskem muzeju.

9 VOJNE ŽRTVE

Skupno število ubitih zaradi letalskih napadov v Celju je vsaj 83, od tega je bilo 12 vojakov. Številka je prav gotovo še večja, saj je v MK umrlih navedenih še nekaj oseb, umrlih zaradi posledic letalskega napada, vendar brez natančnih podatkov, zato jih nismo prišteli. Prav tako ni znana usoda oseb, ki so bile zasute (ali pogrešane) ob napadu 14. februarja 1945. Dve so odkopali šele dva tedna kasneje. Neznano je tudi število ubitih vojakov v napadu 18. marca 1945.

Nemogoče je ugotoviti število ranjenih. Podatki o njih so navedeni le v manjšem številu poročil. Ugotovitev točnega števila onemogoča še dejstvo, da so za večino napadov ohranjena le prva poročila, nastala še isti dan. Nekateri poškodovanci so kasneje umrli.

Slika 3, Poškodovan prvi železniški most v smeri proti Laškem
vir: Bombe na Celje, str 33

Slika 4, Zgradbe na Bregu so bile pogosto žrtev letalskih bomb. Vir: Bombe na Celje, str 31

10 ZAKLJUČEK

V tej raziskovalne naloge smo bolje spoznali Celje in dobili odgovore na več naših vprašanj. Spoznali smo kje je Celje utrpelo največ materialne škode, kje so se dogajale strahotna dejanja okupatorja in kam so bili celjski moški ter fantje mobilizirani. Čeprav je bilo Celje med drugo svetovno vojno na okupatorjevi strani ne pomeni, da je imelo izbiro. Celje je pretrpelo zavezniška bombardiranja, politiko 3 reicha ter vseeno ohranilo svoj sijaj in blišč. Zato ne moremo zanikati, da je Celje res pravo zgodovinsko mesto.

11 LITERATURA

Seznam slik

Naslovna slika je slika Celja iz leta 1938 Josipa Pelikana,

Vir: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/3/3e/Celje_1938.jpg/200px-Celje_1938.jpg

-Slika 1, Robert Himmer,

Vir: <http://www.marginalija.si/cbl/dolgiOpis.asp?OsebeID=101>

-Slika 2: Celje leta 1944, območje odvrženega večjega števila bomb

Vir: Bombe na Celje, 2001 , str 11

-Slika 3, Poškodovan prvi železniški most v smeri proti Laškem

vir: Bombe na Celje, str 33

-Slika 4, Zgradbe na Bregu so bile pogosto žrtev letalskih bomb.Vir: Bombe na Celje, str 31

Knjige:

-Terčak, Stane, Celjski Stari pisker, Ljubljana, 1976

- Bojan Himmelreich, Jure Miljević, Bombe na Celje, Celje, 2006

- Janko Orožen, Oris sodobne zgodovine Celja in okolice, Celje, 1980

- Puklavec Ludvik, Nemška mobilizacija Slovencev v 2. svetovni
Vojni, Maribor, 1992

-Stane Terčak, Celjski stari pisker, Ljubljana, 1959

-Germadnik, Janko, vodili so Celje, Celje 2005

